

JACINT VERDAGUER I ELS JOCS FLORALS DE
BARCELONA. DE LA PLATAFORMA A LA MITIFICACIÓ*
M. ÀNGELS VERDAGUER PAJEROLS
Universitat de Vic

La relació de Jacint Verdaguer i els Jocs Florals de Barcelona és una relació de premis i participacions; d'èxits i fracassos. Podem establir períodes de més participació i moments d'absència total: en certa manera hi ha retorns continuats del poeta al certamen.

Com diu el títol d'aquest treball,¹ veurem com Verdaguer utilitzava els Jocs Florals de Barcelona com a plataforma de reconeixement com a escriptor a Barcelona i com hi buscava l'èxit i el mestratge —el poeta sabia que era allà el nucli de la intel·lectualitat i on es decidia pràcticament tot— i, alhora, com la institució o les persones que hi estaven vinculades van començar a mitificar la figura i l'obra del poeta des de bon començament; és a dir, com els Jocs van fer servir Verdaguer, des del principi i també més endavant, en ser ja el poeta amb nom i amb carrera, per obtenir prestigi. Hi ha, podríem dir, una mena de retroalimentació que va de Verdaguer als Jocs i dels Jocs a Verdaguer.

En tota la trajectòria de relació entre el certamen barceloní i el poeta s'estableixen tres períodes prou diferenciats: 1) un període de plataforma i mitificació alhora (1864-1888), que podem dir que són els anys de retorns continuats al certamen; 2) una petita etapa de desmitificació i recerca de la plataforma que havien estat els Jocs Florals;

* El treball s'inscriu en les investigacions del projecte FFI2008-04830/FILO finançat pel Ministerio de Ciencia e Innovación (MICINN), que es duen a terme dins el Grup de recerca consolidat (2009 SGR 736) «Textos Literaris Contemporanis: estudi, edició i traducció» de la Universitat de Vic.

1. Deutor en bona part del meu llibre *Verdaguer i els Jocs Florals de Barcelona* (Barcelona: Museu d'Història de la Ciutat / Museu Casa Verdaguer, 2004). Hi remetem també per la bibliografia sobre la relació de Verdaguer i els Jocs Florals de Barcelona, i sobre el certamen en general (ps. 117, 118).

és a dir, havent obtingut l'èxit dins el certamen, una etapa en la qual Verdaguer no aconsegueix ser premiat públicament per la institució pels seus propis mitjans; i 3) un darrer període de remitificació un cop desaparegut el poeta; una etapa en la qual altres poetes li dediquen poemes i en la qual, com a indicatiu d'un nou estadi, la seva figura és exalçada.

PERÍODE DE PLATAFORMA I MITIFICACIÓ

El primer dels períodes es pot encara dividir en tres èpoques: la dels anys 60, en què hi ha els primers intents i les primeres valoracions (1864-1868), així com la primera vegada que és reconegut com a mantenidor (1869); la dels anys 70, en què tingué lloc l'esclat i la consagració del poeta i la seva obra (1873-1877), i els anys vuitanta, que podríem anomenar de mestratge en gai saber, de consolidació i, alhora, de relleu institucional (amb la presidència i l'elecció de mantenidor, el 1881 i el 1888 respectivament).

Anys 60

Els primers intents comencen, segurament, l'any 1864, en el qual tot apunta que hi hagué una primera participació frustrada de Verdaguer als Jocs Florals amb dos poemes que passaren desapercebuts: «La caseta blanca» (que després portà el títol de «Lo niu dels meus amors») i «La nina i lo barquer» (titulat després «Pobra nina»), tots dos de *Jovenívoles*. Però la primera data que passà a la història fou la de 1865² en què ja es produïren les primeres valoracions: el poeta hi presentà cinc poemes —apuntà a tots els premis ordinaris— i només dos rebren premi («Los minyons d'en Veciana», després titulat «Los mossos de l'Esquadra», obtingué un segon accèssit unànime a l'Englantina d'ori i «A la mort d'En Rafel de Casanova» rebé un premi extraordinari).³

2. El consistori dels Jocs estava format per Antoni de Bofarull (president), Jeroni Rosselló, Lluís Roca, Francesc Muns, Adolf Blanch, Damas Calvet i Víctor Gebhardt (secretari). Hi concursaren cent vint-i-nou composicions.

3. Verdaguer presentà als Jocs «Llucià i Marcià», «La caseta blanca», «Los min-

L'interès per ser reconegut a Barcelona va portar Verdaguer a demanar consell al mestre Manuel Milà i Fontanals sobre un seu poema —la primera versió de *Dos màrtirs de ma pàtria*— a través de l'amic i poeta Francesc d'A. Masferrer i Arquimbau, que estudiava a Barcelona, abans de tirar-lo als Jocs: la composició sobre els patrons de la ciutat de Vic Llucià i Marcià era presentable al certamen? La resposta de Milà després d'haver llegit el poema pogué haver animat Verdaguer a tornar a concursar aquell 1865. Masferrer respon així:⁴

Ly he preguntat si fora propi enbiarlo als Jochs Florals, ton poema, y ha respost li semblaba que nol premiarian, per lo que m'habia dit respecte al gust y a ser poch extens relativament al 1.er cant, pero si que era digne de ser llegit pels mantenidors; no obstant, que ell seria de paré que desarrollesses lo mateix tema en una poesia curteta, vull dir regular, que ha dit podia llavors optar molt be á la joya que se ofereix a las poesias religiosas. Me ha encomenat que ny enbiesses tambe d'altres, al certamen del Maig, que no era, ha dit, pugnar «contra naturam».

Verdaguer va fer cas en dos sentits al mestre Milà: reelaborà *Dos màrtirs de ma pàtria o siga Llucià i Marcià* en un romanç titulat «Llucià i Marcià» i trameté alguna altra composició a aquell certamen, amb l'objectiu d'aconseguir el prestigi dels Jocs, el reconeixement dels literats del moment i per fer-se conèixer a Barcelona, perquè, de fet, el poeta, en aquell

---

yons d'En Veciana», «La monja i lo soldat». Encara hi envià, una mica més tard (potser a finals de març o a principis d'abril), una cinquena composició, «A la mort d'En Rafel de Casanova», que anava dirigida a un premi extraordinari: s'oferia un amarant —un símbol d'immortalitat entre els grecs ja que en posaven en els sepulcres dels herois morts per la pàtria— al millor poema que cantés la mort del conseller en cap Rafel de Casanova el 1714, «deixant-se libre per al poeta l'elecció del gènere, i entenent-se que deu l'autor cenyir-se principalment a l'exposició de les grans qualitats personals de l'hèroe en aquell acte notable»; Verdaguer demanà dades sobre el personatge Casanova a Josep Masferrer i aquest, a Francesc Masferrer, que en una carta del 18 de març de 1865 ofereix tota una sèrie d'informacions a Verdaguer, provinents, curiosament, del mateix donador del premi, el sr. Bruguera.

4. Carta de Masferrer del 20 de gener de 1865. *Epistolari de Jacint Verdaguer*, I, ps. 11, 12.

moment, utilitzà l'única o una de les ben poques plataformes de prestigi amb què comptava la literatura catalana del vuit-cents.

Tot i els guardons rebuts, segons reportà en un pretès estil directe l'escriptor i periodista valencià Luis Alfonso en una entrevista que féu al poeta vers 1879,⁵ Verdaguer considerava que els dos poemes de 1865 no eren mereixedors de premi, sobretot un (sembla que era «A la mort d'En Rafel de Casanova», que no va tornar a publicar enlloc), i deixava apuntades quines havien estat les conseqüències d'aquells primers Jocs i primers premis en la seva carrera poètica:

[...] A los veinte años [diu Verdaguer] presenté dos composiciones a los Juegos Florales y me las premiaron; una era detestable.

—¿Pues cómo la premiaron?

—A falta de otra mejor [...] El verme premiado en público me animó muchísimo [...] Salí a recibir el premio con traje de labrador y barretina [...]

—¿Barretina colorada?

—No, morada; ya ve Vd., ¡un seminarista! Aquel triunfo me excitó a escribir *La Atlántida* [...]

A més, és de tothom sabuda la manera de presentar-se a recollir els premis: vestit de mudar de pagès amb barretina. La data i el dia s'han arribat a mitificar per pràcticament tots els biògrafs i, sobretot, la indumentària amb què va aparèixer Verdaguer al Saló de Cent. Sembla que tot va començar aquell mateix any amb els comentaris de Francesc Pelai Briz al *Calendari Català*:⁶

5. Entrevista que l'escriptor valencià Luis Alfonso féu a Verdaguer pels volts de 1879 i que publicà a *El Imparcial* de Madrid el 10 de desembre de 1888: «Luis Alfonso i Manuel de la Cruz: dues entrevistes amb Verdaguer», a cura de Pere FARRÉS. *Anuari Verdaguer 1987*, Vic: Eumo Editorial; Ajuntament de Barcelona, 1988, ps. 207-221.

6. F. P. B. «Jochs Florals de Barcelona». *Calendari Català del any 1866, escrit pels mes coneguts escriptors y poetas catalans, mallorquins y valencians, col·leccionat y publicat per Francesch Pelay Briz*. Barcelona: Llibreria d'Estanislao Ferrando Roca, 1865, ps. 74-81. En el mateix volum, Briz publica el poema «Lo anell perdut» (signat «Jacinto Verdaguer, de Riudeperas, Mastona - Setembre de 1865») i «Las tres tarongetas» (amb el nom i el lloc: «Jacinto Verdaguer, Riudeperas - Mastona»).

Los dos accessits [a l'Englantina] foren conquerits per En Tomás Aguiló, 'l primer; y lo segon... ¿may diriau per qui? May ho endevinariau. Per un pagés de la plana de Vich: per En Jacinto Verdaguer, de Riudeperas. Quant al cridarlo'l secretari s'aixecá de la cadira, tothom va fixar sobre d'ell la vista, y al véurer qu'era un jove y un pagés, al ovirar penjanta de sos brassos la per nosaltres tan estimada barretina catalana, no van ser uns quants aplausos no'ls que's llansaren al aire, fou un torrent de crits de benvinguda y picaments de mans lo que aná a conmourer lo ben alt teixinat de la historica Sala de Cent. Portant en lo front la vergonya, en los ulls la modestia, en la boca la alegria, anava avansant lo jovenet poeta, y damas y cavallers lo deturavan en son camí, y savis y lletrats s'abalansavan per véurerlo. ¡Oh Verdaguer, tu de'ls erms plans y oliverars, has vingut á Barcelona á cullir un ram del arbre de la gloria, tornaten á ton niu, aucell que volejas en millor cel, y com cada any las orenetas, prega á Déu que't deixe estendre las alas pera venir á replegar un altre ramet ó alguna nova fulla, que nosaltres bè't rebrèm, com bè't reberem la primera volta que esporoguit vas vándrer.

Verdaguer s'havia convertit en símbol: la Renaixença s'havia exportat lluny, cap a muntanya, i la joventut del poeta significava l'esperança per a la literatura catalana del moment. A més del *Calendari Català*, se'n feren ressò molts diaris del país: el *Diario de Barcelona*, *El Telégrafo*, *l'Eco de la Montaña* de Vic i, fins i tot, *La Opinión* de València, que transcriví la ressenya del *Diario de Barcelona*. Uns anys més tard, l'amic Jaume Collell s'encarregaria de donar importància a la primera aparició de Verdaguer als Jocs Florals en l'«Epístola biogràfica» (publicada el 1887).⁷ També s'hi referí al pròleg de *Pàtria* (1888) i, molts anys més tard, en el pròleg a la segona edició de *Dos màrtirs de ma pàtria* (1907),⁸ explicà amb més detalls com va assabentar-se del premi de Verdaguer, com es decidí la indumentària i els efectes que produïren en el poeta els èxits obtinguts:

7. Vegeu «Jaume Collell, *Epístola biogràfica*», edició a cura de Ricard TORRENTS, *Anuari Verdaguer 1986*, Vic: Eumo Editorial / Ajuntament de Barcelona, 1987, ps. 231-242 (reimprès dins *Verdaguer. Estudis i aproximacions*. Vic: Eumo Editorial, 1995, ps. 5-20).

8. Vegeu «Pròleg de Jaume Collell a la segona edició», dins JACINT VERDAGUER, *Dos màrtirs de ma pàtria, o siga Lluçà i Marcià*, a cura de Ricard TORRENTS, Vic: Eumo Editorial; Societat Verdaguer, 1995, ps. 259-277.

L'endemà se'n anava á Barcelona aquell estudiant de Vich, ab sa barretina moradenga y son bastonet de tortellatge á la ma, pera rebre en la Sala del Concell de Cent una de les ovacions més hermoses y més ben guanyades que s'hagen vist en la festa dels Jochs Florals. Torná de la capital com qui ve d'un llarch viatge; y li costava coordinar la relació de les impressions rebudes. Lo nom que á cada moment li venia als llabis, era'l de Don Marián Aguiló. Ne tornava tan encisat, que li es-purnejavan los ulls quan parlava de les abraçades de noble y franca germanor que li havia donat aquell gran mestre mallorquí [...].

També ho recordà en diverses ocasions el mateix Verdaguer. Per exemple, al discurs presidencial del Certamen Catalanista de Valls, pronunciat el 25 de juny de 1886, en què recorda el poema «Los minyons d'En Veciana», vinculant-lo amb Valls i amb l'inici de la seva carrera literària.⁹

Desitjant sortir de l'ou del Seminari, me passà per la barretina escriure una poesia per enviar als Jocs Florals de Barcelona. L'assumpto me'l donà la població de Valls, que triguí molts anys a conèixer, amb la història de sos Mossos de l'Esquadra, per altre nom encara més simpàtic a vosaltres, les Minyons d'en Veciana [...] La novetat i bondat de l'assumpto féu obirar mon humil romanç, que em valgué un accèssit i el triomf primer i major de la meva vida.

La poesia dels Minyons d'en Veciana m'obrí la porta al món de les lletres catalanes, me féu determinar la vocació [...].

Aquell 1865 serví també a Verdaguer —a part d'haver-se fet conèixer com a poeta a Barcelona, tal com va apuntar ell mateix— per establir contacte amb intellectuals de la ciutat, amb els quals va començar una llarga relació. Ja hem vist els primers consells de Milà i Fontanals; però també conegué Marià Aguiló i Francesc Pelai Briz, que posaren per escrit les seves impressions de la coneixença, de la recollida dels premis o de la lectura d'un poema verdaguerià.¹⁰

9. Jacint VERDAGUER, *Prosa (Totes les obres, 1)*, a cura de Joaquim Molas i Isidor Cònsul, Barcelona: Proa, 2003, ps. 409 i 411.

10. Aguiló anotà diferents apunts sobre Verdaguer i els Jocs de 1865 i de 1866. Hi descobrim, per exemple, la seva «feina» darrere els Jocs Florals del 65, quan, sense

L'any següent, 1866, també seria un any d'èxits per al poeta, uns èxits que ell mateix buscava —aquesta vegada sense la seva presència a la festa.¹¹ Verdaguer hi va concursar, segons diferents testimonis, amb set composicions i les quatre següents van aconseguir accessits: 1) a la Flor natural, «Lo roser del mas d'Eures» —que no signà amb el seu nom sinó amb el pseudònim «Un fadrí de montanya»; 2) a l'Englantina, «Nit de sang»; 3) a la Viola, «Sospir de l'ànima»; 4) al premi d'un clavell d'or, «A l'hèroe montanyès En Josep Manso».¹² El

---

ésser-ne mantenidor, revisà una part de les composicions que s'hi havien presentat, i revalorà, sembla, el poema «Los minyons d'En Veciana», que ja havia estat rebutjat pel consistori: «Repleguí el plec que sempre és més abultat, el sac de les dolentes, i me n'aní a llegir-ne a l'extrem oposat de la sala. No sé quantes n'havia llegides que no m'han deixat cap record, quan caigué una en un tamany de paper que no perteneixia a cap de les formes regulars, i escrita en una lletra que era menester descifrar. La primera impressió fou que allò era una de les bromes enviades als mantenedors... Torní a llegir-la, i viu que, aleshores, cap dels literats coneguts era capaç de fer-ho: ningú coneixia la llengua popular i vulgar d'aquella manera». Vegeu Josep M. CASACUBERTA. «Els primers estímuls que Jacint Verdaguer rebé dels Jocs Florals», dins: *Estudis sobre Verdaguer*, Barcelona: Eumo Editorial / Ed. Barcino / IEC, 1986, ps. 229-240. Briz l'any 1884 publicà per capítols a *La Il·lustració Catalana* uns «Recorts. Fragments del "Llibre de ma vida"». En un d'aquests, titulat «(1865) Com vaig conèixer a Mn. Jascinto Verdaguer» (15 d'octubre de 1884, ps. 298-299), hi explicà com, tres dies després dels Jocs, el 10 de maig, poc abans d'un àpat per celebrar la vinguda de poetes forasters a la festa jocfloralca (Jeroni Rosselló de Mallorca, Lluís Roca i Florejachs de Lleida i Verdaguer) i en el qual s'havien de reunir els cap-pares de la literatura i tots els premiats als Jocs d'aquell i d'altres anys, el jove Francesc Masferrer li presentà Verdaguer, a qui Briz coneixia ja sense saber-ho per un escrit que li havia ensenyat el mateix Masferrer. Briz acabà la reproducció del fil de la conversa allí mantinguda així: «¿De manera que jo sens saberho hauré sigut dels primers, si no'l primer, en llegir una obra del afortunat estudiant de Vich? Me n'alegro».

11. El consistori estava format per Pau Valls (president), Teodor Llorente, Francesc Morera, Víctor Gebhardt, Silví Thos i Codina, Eduard Vidal i Valenciano i Robert Robert, que féu de secretari. Es reberen un total de dues-centes cinquanta-nou composicions.

12. «Sospir de l'ànima» fou «Volada de l'ànima», d'*Idil·lis i cants místics* (1879), i «A l'hèroe montanyès En Josep Manso» fou «Manso» a *Pàtria* (1888). No foren premiats «Lo crit dels montanyesos», que es convertí en «Los vigatans», de *Pàtria*; el romanç històric «Barcelona», que es va publicar per primera vegada a Francesc CODINA, «Barcelona, una poesia inèdita de Jacint Verdaguer presentada als Jocs Florals de 1866», *Anuari Verdaguer 1993-1994*, ps. 57-80 —Codina transcriu el poema de

1866, doncs, aportà més èxits i més coneixença, més expectatives creades dins i fora de Barcelona.

Si els Jocs de 1865 significaren l'inici d'amistats importants, els Jocs Florals de 1868 —i també els diferents actes literaris i de germanor al seu entorn— marcaren la coneixença de Verdaguer amb figures rellevants de la Renaixença en altres territoris: el provençal Frederic Mistral, la més important, i el valencià Teodor Llorente. El dia 3 de maig se celebrà la festa anual al Saló de Cent de l'Ajuntament de Barcelona i aquell any formaven el consistori Víctor Balaguer (president), Felip Bertran i d'Amat, Felip Jacint Sala, Jacint Labaila, Frederic Soler, Francesc Maspons i Labrós, i Francesc Miquel i Badia (secretari). Fou una festa extraordinària i especial, ja que hi foren convidats poetes de fora —provençals, castellans i valencians— com ara Frederic Mistral, Louis Roumieux, William C. Bonaparte-Wyse, José Zorrilla, Ventura Ruiz Aguilera, Gaspar Nuñez de Arce, Paul Meyer, Teodor Llorente i Marià Aguiló.

Entre els actes organitzats en honor dels poetes invitats, hi hagué una vetllada a l'Ateneu Barcelonès, una funció de gala al Liceu, una excursió a Montserrat i un àpat de comiat als locals del Prado Catalán de Barcelona.¹³ Verdaguer assistí a la festa i a algun dels actes literaris i de germanor preparats al voltant del certamen. Aquell any presentà a concurs *L'Atlàntida enfonsada i l'Espanya naixent de ses ruïnes* que és, com se sap, la primera versió de *L'Atlàntida*:¹⁴ no va ser premiat ni

---

l'original de la capsa dels Jocs de 1866 (ps. 71-76)—; i «Cistella, pinta i anell»: un poema que podria ser de Verdaguer, segons algunes anàlisis com la de F. Codina en l'article citat. Per a la història externa de cada poema, premiat o no, vegeu el meu llibre *Verdaguer i els Jocs Florals de Barcelona*, ps. 31-37.

13. De la festa al Saló de Cent i de l'últim sopar, ens n'han quedat dos testimonis gràfics: dos gravats publicats al *Museo Universal* de Madrid, acompanyant unes notes de Ventura Aguilera i d'un redactor que signa E. V. El primer gravat té el seu relleu si pensem que va ser l'últim any en què la festa se celebrà al Saló de Cent de l'Ajuntament barceloní. Vegeu el meu llibre *Verdaguer i els Jocs Florals de Barcelona*, ps. 99 i 100.

14. La segona part del títol concorda amb el que Jaume Collell atribueix al poema presentat per Verdaguer als Jocs de 1868 i amb un de la llista de composicions enviades a aquells Jocs publicada pel *Diario de Barcelona* el 25 d'abril. El número 305 —de les tres-centes seixanta composicions que hi participaren— es titulava *Espanya naixent* i hi constava sense lema: és, més que probablement, el manuscrit de Verdaguer

fou mencionat pel consistori, cosa que significà un fracàs per al jove escriptor, que hi havia posat totes les il·lusions.

La trobada de Verdaguer amb Mistral —que es va produir l'endemà dels Jocs, dia 4 de maig, en una recepció a l'Ateneu en honor dels escriptors de fora— es va mitificar en gran manera per la representativitat que se li va atribuir des d'un bon principi: començava un procés de mitificació biogràfica relacionat amb fets com ara el d'haver-se presentat l'any 1865 a recollir els premis amb barretina. Entre els relats d'aquest encontre, que van contribuir a formar un dels tòpics més estesos en les biografies verdaguerianes, hi ha el de Marcelino Menéndez y Pelayo en la crítica a la segona edició de *L'Atlàntida*, l'any 1878 (*El Fénix* [Madrid], 17 de març de 1879). El text barreja la presentació del poeta als Jocs Florals de 1865 i la carta que envià Mistral a Verdaguer amb motiu d'haver rebut i llegit *L'Atlàntida* el 1877 i que el poeta inclogué com a pròleg a la segona edició de 1878:

MISTRAL lo ha referido en la carta con que felicitó a Verdaguer. Era en unos juegos florales; los poetas más ilustres de Cataluña y de Provenza estaban allí congregados; presentóse en el magnífico salón de la Lonja un joven estudiante del Llano de Vich, que ostentaba aún en su cabeza la morada barretina y leyó unos versos que entusiasmaron al concurso. Tu *Marcellus eris* parecían decir todos, y no era el último entre ellos el autor de *Mireya* y de *Calendau*.

Hoy todas las esperanzas están cumplidas; la flor se ha convertido en fruto; el estudiante de entonces se ha puesto al frente de todos los

---

conservat al Museu Episcopal de Vic i que es trobà ja al segle xx en una biga de la masia de can Tona, on el poeta s'estava d'estudiant. Vegeu l'apartat de la gènesi i del procés d'elaboració de *L'Atlàntida* a cura de Pere Farrés (Jacint VERDAGUER, *L'Atlàntida*, Vic: Eumo Editorial / Societat Verdaguer, 2002, ps. 15-16). El mateix Farrés va publicar el poema dins «El cicle de *L'Atlàntida*» i titulat «*L'Atlàntida*. Primera versió (1868)», dins *Poemes llargs. Teatre (Totes les obres, 2)*, a cura de Joaquim MOLAS i Isidor CÒNSUL, amb la col·laboració de Pere Farrés, Ricard Torrents i Xosé Aviñoa, Barcelona: Proa, ps. 1241-1276 (i la introducció, ps. 1073-1083). Cf. també VERDAGUER, Jacint. *L'Atlàntida*, a cura d'Eduard Junyent i de Martí de Riquer (Barcelona: Ajuntament de Barcelona, 1946) que reproduceix en facsimil el manuscrit del Museu.

poetas descriptivos peninsulares, con su maravilloso poema de *L'Atlántida*.

I el «Tu Marcellus eris» aplicat a la trobada amb Mistral l'any 1868 es va anar repetint, per exemple, en l'*Essai sur L'Atlantide*, de Josep Torrà de Bordas, de 1881, o en el primer repàs biogràfic publicat sobre el poeta, amb motiu de l'aparició de *Canigó*, obra de Francesc Rierola i Masferrer (*La Hormiga de Oro*, 1886). Sobretot, però, féu efecte la narració que el 1887 publicà Jaume Collell a l'«Epístola biogràfica».¹⁵ Com diu Joan Requesens en un estudi sobre Collell, aquest «mitifica Verdaguer» i en el cas que ens ocupa fou sobretot ell, «testimoni del fet», qui «sabé trobar la mena de gènere que l'amplificava i el convertia en simbòlic del tot»:¹⁶

No hagué de penedir-se l'estudiant de Vic d'haver assistit a la festa. Aleshores fou quan lo Mistral pronuncià lo *Tu Marcellus eris*, i Déu sap la gran influència que havia d'exercir en l'ànima del jove poeta aquella escena de l'Ateneu Barcelonès, quan prenent per la mà l'immortal cantor de *Mireia* al futur cantor de *L'Atlántida*, posant-lo al mig de la roda dels insignes lletrats que havien assistit a la vetllada, li signà el front i li dirigí paraules d'afectuós encoratjament i elogi que sonaren al cor de tothom com una predicció de bonaventura.

És cert que l'any 1868 hi hagué la presentació formal del poeta a Mistral. El mateix Collell ho escrigué molts anys més tard (1930) d'una forma molt més versemblant —Requesens diu gairebé «objectiva»—:¹⁷

Véurel ab sa indumentaria característica d'estudiant-pagès ab sa barretina, en Balaguer, y presentarlo a n'en Mistral, fou cosa d'un moment

15. Vegeu «Jaume Collell, *Epístola biogràfica*», a cura de Ricard TORRENTS. *Anuari Verdaguer 1986*, ps. 231-242 (reimpres dins *Verdaguer. Estudis i aproximacions*, Vic: Eumo Editorial, 1995, ps. 5-20)

16. Joan REQUESENS PIQUÉ, *Estudis verdaguerians de Jaume Collell*, Barcelona: Barcino, 1996, esp. ps. 257-265.

17. «Mistral i Verdaguer (II)», *Gazeta de Vich* (28 de juny de 1930), ps. 1-2. Reproduït dins REQUESENS PIQUÉ, *Estudis verdaguerians de Jaume Collell*, ps. 485-488.

que feya l'efecte de una escena preparada. Y no ho era pas. En Balaguer lo presentà a Mistral com un pagès autèntich de la Plana de Vich que feya versos; y aleshores el gran capoulié li tocà'l front dientli: *Verdaguer il faut être fier*; y no veyenthi en aquell minyó no mes que un humil xafaterrossos, li va dir que «no havia de fer cas de la lluminaria de la gran ciutat, y que li parlaria més al cor la llumeneta de la llàntia de la iglesia de son poble».

Quan després tornant cap a la casa dels Srs. Picó (Portaferrissa) volguí portarlo allà pels volts de la Catedral pera que se revingués de la forta emoció rebuda, ell me deya que li semblava que en Mistral l'havia renyat. D'això vingué aquella dita del *Tu Marcellus eris*, y se'n tornà content y més animós que may a les aules del Seminari.

En Cinto havia lograt ab escreix lo que anhelava, y fou aqueixa de l'Ateneu Barcelonès la primera entrevista dels dos grans poetes regionals que han assolit el cim aral de la glòria universal.

S'ha de tenir en compte que la mitificació del fet passa, sobretot, per les paraules suposadament profètiques que hi digué Mistral, «Tu Marcellus eris», paraules que no pronuncià —ja no són al relat de Collell de 1930— sinó que escrigué nou anys més tard a la primera carta que es conserva de Mistral a Verdaguer amb motiu d'haver rebut i llegit *L'Atlàntida* (18 de juliol de 1877) i que el poeta català estampà com a pròleg de *L'Atlàntida* a l'edició prínceps de 1878: tots els escrits són posteriors a aquesta carta-pròleg.

El 1868 representa, doncs, un dels punts culminants de la relació de Verdaguer i els Jocs: havia aconseguit, a part de ser-hi premiat, a través de la plataforma dels Jocs, ser conegut pels seus mestres i ídols —Aguiló, Mistral...— i la intel·lectualitat d'arreu. I com que ja era conegut, tot i haver guanyat alguns guardons petits, accésits i algun premi extraordinari al certamen, deu ser per això que és nomenat mantenidor dels Jocs Florals de Barcelona de 1869, amb Adolf Blanch com a president, Pere Rosselló com a secretari, Josep M. Arnau, Eusebi Anglora i Conrad Roure.¹⁸ Verdaguer visqué la festa com un gran

18. Verdaguer anà només a les reunions del 19 i del 25 d'abril de 1869, en què es decidiren els premis d'entre les tres-centes cinquanta-tres composicions rebudes. Els guanyadors d'aquell any foren Francesc Pelai Briz, amb dos premis ordinaris i un ac-

esdeveniment: en una carta a Aguiló, del 27 d'abril de 1869 (?),¹⁹ demanava invitacions per als Jocs Florals per a amics i persones conegudes de la Plana de Vic que vivien a Barcelona. El poeta, doncs, degué assistir, com pertocava als membres del consistori, a la festa del 2 de maig a la Sala de Contractació de Llotja.

Anys 70

Després d'un període sense participar-hi, l'any 1873 suposa el retorn de Jacint Verdaguer al certamen poètic —potser aprofitant (o no) que dins del consistori de mantenidors hi havia el mestre Aguiló i l'amic Collell.²⁰ En aquesta ocasió, va ser premiat per dues composicions i va obtenir així el primer premi ordinari de la seva carrera de poeta i un d'extraordinari. Alguns han afirmat que tornà als Jocs amb més seguretat i amb una veu més original.

«Plor de tórtora» rebé el premi de la Viola i el d'una creu d'or esmaltada, oferta per tres Associacions Catòliques de Barcelona, va obtenir-lo la composició «La batalla de Lepant», que és l'últim romanç històric presentat per Verdaguer als Jocs, després dels de 1865 i 1866, molts aplegats el 1888 a *Pàtria* («Nit de sang», «Los minyons d'En Veciana», «A l'hèroe montanyès En Josep Manso», etc.).

Els Jocs Florals de 1874 —Jocs Florals de la Llengua Catalana— varen tenir lloc a la Sala de contractes de Llotja, el dia 3 de maig. De dues-centes trenta-set composicions que entraren a concurs, el poema «Sant Francesc s'hi moria» va aconseguir el primer premi a la Viola. Així mateix, segons la memòria del secretari,²¹ a la viola, mereixen

---

cèssit; Francesc Ubach i Vinyeta, amb quatre accèssits; Jaume Collell, amb un premi ordinari i un accèssit i Tomàs Forteza, amb un premi extraordinari. Obtingueren també un accèssit Damas Calvet, Albert de Quintana, Anicet de Pagès de Puig i Joaquim Riera i Bertran. També entregaren set mencions honorífiques a la Flor natural, dues a l'Englantina, tres a la Viola i dues més al premi extraordinari que oferia l'Ateneo Balear.

19. Carta 25 del vol. I de l'*Epistolari de Jacint Verdaguer*, ps. 74, 75.

20. Els mantenidors d'aquell any foren els següents: Jeroni Rosselló (president), Marià Aguiló, Lluís Roca i Florejachs, Albert de Quintana, Antoni Camps i Fabrés, Josep Coroleu i Jaume Collell (secretari).

21. En aquella ocasió, formaven el consistori Albert de Quintana (president),

menció honorífica, «entre las quaranta sis religiosas que hi ha [...], las composicions titoladas *Jehovah* - Venite adoremus et procidamus ante Deum [Psal. 94], y *Gotx en llabor de Maria Santíssima*». La primera de les citades per Sardà, «Jehovà», és un poema de Verdaguer i, segons ha descobert Joan Requesens recentment,²² la segona els «Goig en llaor de Maria Santíssima», també. És a dir, Verdaguer a més de la Viola, rebé dues mencions a aquest premi ordinari.

«Jehovà» és un cas ben especial d'esmenes i rectificacions, ampliacions i reduccions de l'autor sobre un text propi: és el mateix poema que el titulat «Qui com Déu?». La versió dels Jocs Florals és l'estadi intermedi entre el *Romans llegit á l'ombra de la Font del Desmay en lo darrer aplech que hi feu la colla de joves montanyesos anomenada Esbart d'afectats á la llengua y á las glorias de la patria* —publicat a Vic, per la Impremta de Ramon Anglada, com a fulletó del periòdic *La Patria* (any I, núm. 29, 31 de juliol de 1869)— i la darrera versió d'*Idil·lis i cants místics* (1879), força modificada. Amb un títol i un lema diferent, copiat per una altra lletra i força canviat respecte del ja conegut de 1869, devia ser la manera d'amagar-ne l'autoria. No deixa de sorprendre que Verdaguer el presentés a concurs precisament aquell any en què dins el cos de mantenidors hi figuraven Marià Aguiló i Francesc Masferrer, quan tots dos devien conèixer la seva composició.²³ Però la pregunta és què pretenia, doncs, Verdaguer en presentar-lo al certamen? Era pel valor que donava a la peça poètica —poema llarg en què desenvolupà la idea de la petitesa de l'home que vol revoltar-se contra Déu i suplantar-lo i que ha estat considerat com una de

---

Marià Aguiló, Antoni Camps i Fabrés, Josep Coll i Vehí, Francesc Masferrer i Arquimbau, Pere Nanot-Renart i Joan Sardà (secretari).

22. De manera extraordinària, el poema va ser publicat sense nom al volum dels Jocs Florals d'aquell any i, amb nom, a *El Domingo. Semanario Religioso*, 8 de novembre de 1874. Vegeu Joan REQUESENS PIQUER, «Redescoberta i troballa en els versos de Jacint Verdaguer», *Ausa*, XXIV, núm. 164 (2009), ps. 401-434, esp. 401-412.

23. Per les cartes creuades amb Jaume Collell, Aguiló sabia de l'existència del poema des que es llegí en una de les primeres esbartades de l'estiu de 1869. Pel que fa a Masferrer, hem de pensar que era de Vic, amic de Verdaguer i membre de l'Esbart, fundat el 1867 pel poeta i altres companys.

les poques mostres verdaguerianes de poesia teològica—²⁴ que va provar si seria un èxit dins els Jocs i que va reelaborar-lo fins a tres vegades? Només aconseguí, però, una menció honorífica.

L'any 1877 va ser més que important per a la història dels Jocs Florals de Barcelona perquè marcà el punt culminant del procés de Renaixença, donat per dos fets rellevants: un va ser la proclamació de mestre en gai saber que va aconseguir Àngel Guimerà, guanyant aquell mateix any els tres premis ordinaris que prescrivien els estatuts (Flor natural, «L'any mil»; Englantina, «Lo darrer plant d'en Claris», i Viola, «Romiatge»); l'altre, el premi extraordinari de la Diputació de Barcelona per al poema èpic *L'Atlàntida* de Jacint Verdaguer.

La memòria del secretari —Riera i Bertran— posa força èmfasi en el premi i en el poema verdaguerià, amb uns mots que tenen un matís de crítica i de gran alabança alhora. I acaba dient: «Mes lo cert es que la obra ferá tanta honra á nostra literatura provincial com ne fa á una agrupació de casas, per gran y hermosa que sia, la magnífica catedral que corona'l puig y enfonza en los núvols sa valenta agulla»; és «la obra capdalt del certamen».²⁵

Davant la insistència de Verdaguer a participar any rere any —pràcticament— al certamen jocfloral, finalment aconseguí guanyar-hi un «gran premi» i n'obté la recompensa, el reconeixement com a poeta. A partir d'aquest moment, sembla que l'objectiu, la fita que resta dins els Jocs barcelonins, és el mestratge en gai saber, perquè continua participant-hi.

24. «Qui com Déu?», proper temàticament i ideològica a *L'Atlàntida*, sorgí com a resposta a una intervenció del diputat Francesc Sunyer i Capdevila al Parlament espanyol, que fou entesa com a una blasfèmia pel sector catòlic català. Podeu llegir el poema en l'estadi dels Jocs, al meu llibre *Verdaguer i els Jocs Florals de Barcelona*, ps. 161-167. Vegeu MOLAS, Joaquim, «Els poemes llargs de Jacint Verdaguer: ideologia i forma», dins *Poemes llargs. Teatre (Totes les obres, 2)*, Barcelona: Proa, 2003, ps. 9-24, esp. 16-20.

25. Presidia el consistori Antoni Ros de Olano i en va ser secretari Joaquim Riera i Bertran. Gonzalo Serraclara, Vicens Boix, Francesc Miquel i Badia, Andreu Balaguer i Merino i Josep Blanch i Piera eren la resta de membres mantenidors. «Memoria del Sr. Secretari», *Jochs Florals de Barcelona. Any XIX de llur restauració*, Barcelona: Estampa de La Renaixensa, 1877, ps. 53, 54.

Anys 80

És remarcable en la trajectòria literària de Verdaguer i en la seva relació amb els Jocs Florals de Barcelona l'any 1880, ja que fou nomenat mestre en gai saber, després d'haver obtingut el tercer premi ordinari necessari per a la proclamació. Teodor Llorente, amic de Verdaguer, havia estat designat president del consistori de mantenidors²⁶ i fou ell qui el proclamà Mestre: amb el poema «La barretina» aconseguí l'Englantina d'or i el Mestratge.²⁷ Pel que sembla Verdaguer l'escrigué durant l'estada a la Presta amb Claudi López l'estiu de 1879²⁸ i l'acabà per tal de presentar-lo als Jocs Florals els primers dies d'abril de 1880; abans, però, demanà consell a Marià Aguiló, segons es pot extreure d'una carta d'Aguiló a Tomàs Forteza del dia 2 d'abril.²⁹

Ahir dematí Mossen Verdaguer vengué a comprometre an *Jordi* [pseudònim d'Aguiló] perquè enviàs una poesia als Jochs Florals,³⁰ y ell una altra. La teua ja hi era del dia antes, vos desitx bona sort. La de Moss. Cinto, que ni es religiosa ni històrica, crech que te l'èxit segur. Jo almenys la y vatx premiar l'estiu passat que la feu a Prats de Molló.

Era la primera vegada, després de l'èxit de 1877, que el poeta tornava a concursar als Jocs: s'havia d'assegurar si valia la pena. Verdaguer, en

26. El consistori, a més del ja mencionat Llorente, estava format pel secretari Francesc Matheu i els vocals Ramon de Siscar, Conrad Roure, Joan Sardà, Àlvar Verdaguer i Emili Vilanova.

27. Havia aconseguit dues Violes. Mai no va obtenir una Flor natural.

28. Així ho explicà el mateix Verdaguer a la primera sèrie d'*En defensa pròpia*, III: «Allí [a la Presta], mentres ell [Claudi López] s'entretenia dibuixant rònegues cases, roures i penyals, jo al costat seu escrivia "La barretina", que és senzillament la història d'un home de Prats de Molló, qui, havent en sa minyonesa anat a aprendre de fer barretines a Olot, i havent-ne parada botiga en lo Vallespir, hagué de plegar lo ram per falta de feina i allavors feia de banyer a la Presta.»

29. José A. GOMIS, *Mariano Aguiló y la "Renaixença" a través de un epistolario de 266 cartas a Tomás Forteza (1867-1897)*, Barcelona: Biblioteca Balmes, 1966, p. 82.

30. Aguiló presentà al certamen el poema, *Penediment*, que meresqué la Viola d'or i argent, i que portava, en l'ordre de composicions rebudes a secretaria, el número següent al del poema de Verdaguer (núm. 225); aquesta continuïtat numèrica ens indica, potser, que Aguiló fou l'encarregat de trametre'l al certamen tal com havia fet (segons la carta) amb Tomàs Forteza.

certa manera, treballava per als Jocs Florals, per obtenir-hi guardons. A partir, però, d'aquest premi, va ser el poema que va tenir fortuna en forma de cant: era una manera d'exportar enfora els ideals dels Jocs —en aquest cas, de pàtria— a tots els actes catalanistes.

Dins la preparació ja del certament de 1881, el 14 de novembre de 1880 Verdaguer va escriure aquesta carta a Joaquim Rubió i Ors:

Mon respectable senyor i caríssim amic,

Encara que crec serà en va escriure-li, demanant-li se serveixa quedar-se en lo consistori d'enguany, com m'ho digué prou ahir, mes no puc deixar de fer-ho per amor a la llengua i als Jocs Florals.

Si vostè renuncia, deixa la presidència a [Frederic] Soler, i la institució en mans de gent que no abunden pas en sentiments catòlics, puix nos obliga a nosaltres a retirar-nos amb vostè. Jo ho hauria fet ja, mes recordo que *só fill dels Jocs Florals, on presentí l'obra de tota ma vida, i que a ells dec lo títol fresc de mestre*. Si l'any passat jo presentí als Jocs «La barretina», fou després de demanar-ne [consell] a un superior, qui m'hi donà l'empenta, i faré un mal paper si l'endemà de rebre un premi d'una institució renuncio a un petit càrrec que m'imposa.

Res d'això ahir li vaig dir, perquè, francament, no pensava ser elegit.

Avui no puc menos de manifestar-li mon desig de fer-hi costat a vostè i mon humil i pobre parer, que és (en resumen) que vostè podria tornar a son lloc la festa floral que la revolució desvià. Per altra part, me sembla un deshonor per tan antiga institució que, entre els noms de tants com l'han presidida, no es veja el del Gaiter del Llobregat.

Perdone'm la llibertat amb què li escric, si altre no, per l'afecte que li porto, i la bona i recta intenció que em guia.

Amb motiu de ser nomenat a finals de 1880 com a mantenidor dels Jocs Florals de 1881, Verdaguer, en veure's entre la candidatura, demanà consell a Jaume Collell i, com hem vist, pregava per carta a Rubió i Ors (també entre els més votats per al consistori) que no deixés de formar-ne part perquè la institució no estigués «a mans de gent que no abundan pas en sentiments catòlics» —de fet Rubió ja havia renunciat tan bon punt sabé que havia estat elegit. A Verdaguer, li semblava que abandonant Rubió, ocuparia el càrrec de president Frederic

Soler que també era entre els candidats i que finalment també hi renuncià. Verdaguer tenia dubtes de si havia d'acceptar la proposta de formar part dels mantenidors, però s'hi sentia amb l'obligació i el 1881 fou president i presentà un discurs sobre Jaume I.³¹

A la carta, a part de veure-hi la relació que s'establí entre Verdaguer i els Jocs —gairebé de deure del poeta respecte a la institució perquè se'n veia fill—, s'hi intueix com considerava l'entitat i per qui entenia que havia de ser dominada pel que significava per a les lletres i la llengua catalanes, el sector catòlic i conservador. Al llarg de la seva vida, Verdaguer es devia sentir amb responsabilitat davant de la institució que volia propera a la ideologia patrioticoreligiosa que sempre havia defensat.³²

Al cap de dos anys s'esqueia la vint-i-cinquena Festa dels Jocs Florals de Barcelona. S'organitzaren, a més del concurs poètic, una sèrie d'actes commemoratius i diverses publicacions periòdiques feren números especials amb motiu d'aquesta efemèride. Com a consistori d'aquell any, s'elegiren alguns dels representants del primer consistori, el de la restauració dels Jocs Florals l'any 1859: Manuel Milà i Fontanals (president), Víctor Balaguer (encarregat del discurs de gràcies), Antoni de Bofarull (secretari) i Josep Lluís Pons i Gallarza (que va haver de presidir l'acte i llegir el discurs en absència de Milà). També en formaven part els mestres en gai saber Jeroni Rosselló (1862), Marià Aguiló (1866) i, finalment, Carles Pirozzini.³³

31. També comentà a Collell l'afer de l'elecció com a mantenidor (*Epistolari de Jacint Verdaguer*, vol. 3, p. 77). El consistori estigué format per Jacint Verdaguer, president; Ramon Picó i Campamar, vicepresident; Francesc Matheu, Lluís Domènech, Jacint Torres i Reyató, Jacint Laporta i Narcís Oller, secretari. Vegeu detalls de l'elecció, les reunions, la festa, el discurs de Verdaguer i una polèmica suscitada arran dels Jocs, en el meu llibre *Verdaguer i els Jocs Florals de Barcelona*, ps. 88-93.

32. Vegeu, si no, bastant més endavant, el 2 de maig de 1899, l'esborrany de carta que adreça a Josep Torras i Bages —aquell any president dels Jocs—, en què li proposa que les «flors amb què a la tarda han de ser premiats los poetes» siguin beneïdes com feia el Consistori de Tolosa perquè «[s]i la cerimònia es fes (millor dintre la santa missa) en l'altar major de la seu, la Viola i l'Englantina, que haurien florit a prop del Santíssim Sagrament, prendrien quelcom de son perfum celestial per comunicar-lo als vencedors del torneig, i qui sap si algun i nostres Jocs Florals i tot podrien aplicar-se, amb lo temps, aquell mot espiritual de sant Pau: *Bonum odor Christi sumus*».

33. Es portà a terme un acte simbòlic després dels discursos d'entrada: es coronà

Aquell 1883, doncs, fou també important i, sobretot, pel relleu que va prendre el premi extraordinari que hi obtingué Verdaguer. Hi presentà l'oda «A Barcelona», que concursava al premi extraordinari d'una rosella d'argent, ofert per la *Revista Literaria* per a la millor oda a Barcelona. Jacint Laporta, un dels donadors del premi, afirmà que fou ell mateix qui proposà a Verdaguer de participar-hi.³⁴

L'oda «A Barcelona» fa referència als Jocs Florals en la figura-símbol de Clemència Isaura —la protectora dels certàmens poètics medievals—, en un fragment final en què, adreçant-se el poeta a la ciutat, presenta Barcelona amb un futur esplendorós, sempre que segueixi el programa i els ideals catalanistes i conservadors:

Ton cel té encara totes ses flors diamantines;
la pàtria té sos hèroes, ses lires los amors;
Clemència Isaura encara de roses i englantines
fa cada primavera present als trobadors.

Lo teu present esplèndid és de nous temps aurora;
tot somiant fulleja lo llibre del passat;
treballa, pensa, lluita; mes creu, espera i ora.
Qui enfonsa o alça els pobles, és Déu que els ha creat.

Aquest poema, que canta la història i el present vital de la ciutat, tingué una gran difusió, primer a través de l'edició costejada per l'Ajuntament de Barcelona de 100.000 exemplars i l'aparició dins el

---

amb l'orer un bust del rei Joan I d'Aragó «com á fundador y primer institutor dels Jochs Florals de Barcelona en 1393.» (Antoni de BOFARULL, «Acta de la festa», dins *Jochs Florals de Barcelona. Any XXV de llur restauració*, Barcelona: Estampa de La Renaixensa, 1883, p. 24.) Aquell any s'invità al certamen poetes de fora, del Rosselló i Lluenguadoc (el Baró de Tourtoulon i Justí Pepratx, per exemple, en representació d'altres intel·lectuals). Hi hagué una recepció al Saló de Cent de l'Ajuntament; un àpat en què hi hagueren una sèrie de brindis, la lectura de diverses composicions i de totes les adhesions rebudes dels escriptors de València, Mallorca, Catalunya i França; un concert de música de compositors catalans al Teatre Principal i una representació al Teatre Català (Romea). El fi de festa tingué lloc a Montserrat (vegeu més endavant).

34. Jacint LAPORTA, «Parlant de la Oda a Barcelona de Mossen Jacinto Verdaguer», *Catalana*, 167, 1924, ps. 145-148.

volum dels Jocs Florals,³⁵ i després a través de la premsa. En les notes que acompanyaven el poema al volum *Pàtria* de 1888, Verdaguer va explicar com s'havia donat a conèixer l'oda a través de l'edició de l'Ajuntament i hi afegí que uns catalans de Filipines —de fet, catalans i aragonesos que residien a Manila— n'havien pagat una edició amb traducció castellana i que li «oferiren una corona de llorer d'argent feta a colp de martell, i que els entesos en eix ram consideraren com una joia de l'art d'aquell país».³⁶

Podríem veure tots aquests fets com una altra forma de mitificació conseqüència del premi jocflorallesc? A banda que en l'oda es cantés i s'exalcés, d'una certa manera, el certamen, l'edició de l'Ajuntament ajudà a mitificar Verdaguer com a gran poeta de la ciutat, sortit dels Jocs.

Però el 1883 encara donà per més. Es feren altres actes al voltant del certamen, com s'ha dit, un dels quals va ser la romeria dels poetes dels Jocs Florals a Montserrat per celebrar el 25è aniversari de la restauració, el 8 i 9 de maig de 1883. El primer dia, els poetes catalans

35. Vegeu les cartes 358 (30 de juny de 1883) i 359 (4 de juliol de 1883) de l'*Epistolari de Jacint Verdaguer* (vol. IV), en les quals l'Ajuntament feia saber a Verdaguer l'acord de publicació dels 100.000 exemplars de l'oda «al objeto de repartirla profusamente para que puedan ser conocidas las bellezas de primer orden que contiene» i l'acord de concessió d'una medalla d'or i 1.500 exemplars de l'edició d'«A Barcelona» al poeta. Cf. *A Barcelona (Edició de 100.000 exemplars costejada per l'Excm. Ajuntament d'aquesta Ciutat)*, Barcelona: Estampa Espanyola, 1883, dins el volum dels Jocs, ps. 113-118.

36. «Notes de Verdaguer [...] *Oda a Barcelona*», dins J. VERDAGUER, *Pàtria*, a cura de Ramon Pinyol, Vic: Eumo Editorial / Societat Verdaguer, 2002, p. 400. Efectivament, se n'havia fet l'edició i la traducció havia anat a càrrec de Francesc de Mas i Otzet i, a més, s'havia entregat a Verdaguer —a finals de 1884 i a través de Josep Masriera— una corona d'argent, «de forma quasi circular, [que] amida aproximadament uns 340 x 280/310 mm., i [que] està formada per dues branques de llorer granat, unides al peu per una llaçada, també de plata, en la qual s'hi llegeix, gravada, la inscripció: "Al autor de la Oda a Barcelona. Rdo. mossen Jacinto Verdaguer. Manila año 1883"». Verdaguer l'oferí a la Patrona de Catalunya: «De l'hermosa corona ne fiu presentalla a la Verge de Montserrat; i en aquell santuari demaní benediccions per tots los que, volent honrar el poeta, enalteixen la pàtria i honren sa renascuda literatura.» Vegeu l'explicació d'aquesta ofrena montserratina i una fotografia de la corona de llorer —conservada al monestir de Montserrat— a Francesc Xavier ALTÉS i AGUILÓ, *Jacint Verdaguer i Montserrat*, Barcelona: PAM, 2002, ps. 45-48 (d'on hem extret la descripció de l'objecte artístic).

(uns deu) i rossellonesos (onze), que havien assistit a la festa, van pujar al cim de Sant Jeroni on recitaren, cantaren i s'abraçaren en senyal de germanor. Sembla que Verdaguer llegí el poema «Los poetes [catalans] a la Verge [de Montserrat]»³⁷ que havia compost expressament per a aquella vetllada. El dia 9 de maig, els romeus deixaren constància escrita de la seva trobada a l'*Àlbum [de visitants il·lustres] 1857-1915* (f. 131v-132): escrigué Francesc Matheu, en nom de Verdaguer, Perpratx i el P. Auriol de Perpinyà, que hi estamparen la signatura; Verdaguer hi copià el poema que havia llegit el dia anterior —una composició de nou estrofes dedicada a la Verge, protectora dels poetes i la seva font d'inspiració— i Artur Masriera hi deixà anotats els noms dels literats del país. Podem entendre, perfectament, el poema de Verdaguer com a colofó d'aquella festa poètica.³⁸

Lo niu, Verge puríssima es lo vostre
 nosaltres los petits
 som que vivim de llet del amor vostre,
 de llet de vostres pits.

A tots vós nos covau, mes als poetes
 vos nos teniu mes prop,
 fentnos cantar com l arpa dels profetes,
 fent nos plorar com Job.

Amb poemes com aquest és Verdaguer qui mitifica el certamen i en general la poesia des d'un punt de vista ben concret (el patrioticoreligiós), aquell que procurava el sector conservador, i contribueix a exaltar la institució jocfloralesca.

37. *La Il·lustració Catalana*, que va dedicar un número especial el 6 de maig (núm. 85), dia dels Jocs, a la vint-i-cinquena festa, va estampar la crònica completa del certamen i dels actes celebrats el dia 15 de maig (núm. 86) i va reproduir el dia 15 de juny (núm. 88) el poema de Verdaguer «Los poetes a la Verge de Montserrat» datat a Montserrat el 9 de maig de 1883 i amb la nota «Aquesta poesia fou llegida dalt de St. Geroni en l'excursió á Montserrat que ferem últimament ab los poetes rossellonesos.»

38. Vegeu la transcripció del poema i dels altres escrits en F. X. ALTÉS, *Jacint Verdaguer i Montserrat*, ps. 32-33 i 43-44. L'edició crítica de la versió definitiva del poema, a Jacint VERDAGUER, *Pàtria*, a cura de Ramon Pinyol, ps. 363-367 i 488-490.

Aquí es tanca l'època de participació quasi constant del poeta al certamen barceloní, que li serví de plataforma literària i de mitificació en dues direccions, del certamen cap a Verdaguer —en el que es podria anomenar mitificació biogràfica— i del poeta cap al certamen. Potser es pot llegir el llibre *Pàtria* com a síntesi o balanç de tota la seva trajectòria jocfloralesca fins a 1885-1888, almenys així el presentà Collell:

Pàtria. Llibre que millor que ningun altre, retrau fielment la fesomia del poeta, y compren, se pot dir, tota la seva carrera literaria desde l'any 1865 en què sortí, com una aparició soptada de la musa popular catalana en los Jochs Florals de Barcelona, l'estudiant pagès de Vich, portant en triomf la morada barretina que tan bé li esqueya, fins avuy que está en la plenitud de la vida y ha pogut atènyer “lo cimeral de l'arbre de la gloria” que en les generoses il·lusions de sa juvenesa havia somiat moltes vegades á l'ombra dolça de les arbredes de Folgueroles. Cada poesia de aquest volum ve á ser com una fita de la ascendent carrera del poeta —aixís com *L'Atlántida* y *Canigó* son les gran columnes miliaries— [...] En los *Moços de l'Esquadra*, en *Los Vigatans* ò en la *Nit de sanch*, s'hi veu al minyó impregnat de la poesia popular “que fou la seva llet” [...] Aixís com en l'*Oda á Barcelona* y en altres composicions més recents encara, s'hi veu al home que no sols té subjugat l'idioma á son voler pera darli accents èpichs ò ferne mètriques filigranes, sinó que además té'l cor sospogut y la imaginació fácil á entrar en la convenient exaltació lírica, [...] Aquí estan totes ses immortals obres per testimoniejarho, aquí está aquest aplech de poesías, moltes de les quals son fins á llunyes terres conegudes, en totes les vetllades literaries del Principat sempre ab gust ohides, y de molta gent, especialment de la jovenalla, apreses de memoria. Les jemejadores notes de *La Barretina*, cant elegiàch de primera força, les he sentides á Olot com en lo Camp de Tarragona, y durará molts anys lo ressó dels aplausos ab que fou rebuda l'*Oda* grandiloqüent en que'l poeta canta les grandeses y el progrés de Ciutat Comtal [...].

Queden, però, dues dates per cloure aquests anys 80: 1885 i 1888. A la primera, Verdaguer no fou premiat als Jocs amb «Lo Farell», que portava el lema «Cataluña cumple mejor que otros pueblos la ley del trabajo impuesta por Dios á todos. S. M. el Rey D. Alfonso XII á la Comisión Catalana» i fou escrit després de la presentació del Memo-

rial de Greuges per part d'una comissió catalana al rei Alfons XII (10 de març de 1885). Verdaguer, però, el va inserir immediatament a dues publicacions periòdiques, *La Veu del Montserrat* i *La Il·lustració Catalana*, i va acabar dins del volum *Pàtria*: interessava que es difongués el missatge de «la més explícita de totes les poesies patriòtiques de Verdaguer. Inspirada directament en els motius i en els raonaments del Memorial de Greuges, el poeta hi reflecteix una actitud que connecta amb les aspiracions del catalanisme ascendent, cada cop més polititzat. [...] L'argumentació de Verdaguer, de base historicista i psicologista, s'articula a través de la figura del llegendari, el gegant Farell, convertit en símbol de la catalanitat i, doncs, en compendi de les virtuts tradicionals catalanes: esforç, laborositat, pacifisme, coratge, lleialtat, independència...».³⁹

I encara el 1888, any en què la celebració dels Jocs es va fer coincidir amb l'esdeveniment de l'Exposició Universal de Barcelona i amb la vinguda de la reina Maria Cristina a qui es va fer presidir la festa, Verdaguer fou altra vegada mantenidor perquè formava part de la candidatura guanyadora presentada per la Lliga de Catalunya i el Centre Escolar Catalanista, amb Marià Aguiló (com a president), el Baró de Tourtoulon, Marcelino Menéndez y Pelayo, Àngel Guimerà, Joaquim Cabot (com a secretari).⁴⁰ Hi veiem els dos guanyadors de 1877 i, en certa manera, representants de la Renaixença: Verdaguer és altra vegada utilitzat simbòlicament, «mitificat». Aquell mateix any, a més, també el poeta havia mitificat els Jocs: el poema «La Reina dels Jocs Florals», que es va publicar per primera vegada a *La Veu del Montserrat* del 5 de maig de 1888, preparava la celebració dels Jocs Florals. El poeta hi proclama la Verge de Montserrat com a reina de la festa —diu als poetes

39. Presentació de «Lo farell», dins Jacint VERDAGUER, *Pàtria*, a cura de Ramon PINYOL, p. 313.

40. L'altra candidatura estava formada per membres afins al Centre Català: Joan Mañé i Flaquer, Josep Balari i Jubany, Josep Lluís Pellicer, Eduard Vidal i Valenciano, Josep Martí i Folguera, Antoni Rubió i Lluch. Per una sèrie de circumstàncies (l'omissió del premi del Centre Català en el cartell, la petició de l'alcalde Rius i Taulat de canviar la data dels Jocs...), finalment el Centre Català, presidit per Valentí Almirall, retirà el premi i organitzà uns Jocs Florals alternatius, anomenats Jocs Florals del Primer Diumenge de Maig.

«Plàcia-us, doncs, la Moreneta / per Reina dels Jocs Florals». Com moltes altres vegades, Verdaguer fou l'encarregat de cantar l'ideari catolicoconservador en establir, en aquest cas, els lligams entre dos dels seus símbols, els Jocs Florals i Montserrat, o entre la poesia i la fe. Amb aquesta composició, doncs, sintetitza perfectament aquesta ideologia.

PERÍODE DE DESMITIFICACIÓ I RECERCA DE PLATAFORMA

Els anys 90 són de silenci per part de Verdaguer, després del canvi de mentalitat i de vida iniciat el 1886. En plena crisi, però, es portà a terme l'intent de provocar un reconeixement que no es va arribar a produir. Verdaguer intentà utilitzar, com als inicis, els Jocs Florals com a plataforma de llançament i de reconeixença, i els amics que en aquell moment li feien costat creien que els Jocs encara podien tenir aquest paper i l'animaven a participar-hi: hi havia qui creia que els Jocs Florals podrien retornar el nom a Verdaguer. El poeta hi concursà, doncs, per tornar a aconseguir l'èxit que li hauria donat un premi en una institució ferma en el temps com la dels Jocs —encara que passés (i hagués passat) per un període d'una certa feblesa en què anaven apareixent diverses veus crítiques i en què el certamen deixava de capitalitzar el món de la poesia.

Fou el 1896.⁴¹ Cada premi ordinari, a més dels accessits, va tenir dues o tres mencions honorífiques que no apareixen citades sobre

41. El consistori estava format per: Narcís Oller i Moragas, com a president; Antoni Gallissà i Soqué, com a secretari; Teodor Baró i Sureda; Josep Serra i Campdelacreu; Raimon Casellas i Dou; José de Echegaray; Joan Almirall i Forasté. Els premis foren: 1. la Flor natural a Anicet de Pagès de Puig i dos accessits per Joaquim Ruyra i Antoni Bori i Fontestà, a més de les mencions honorífiques als números 152 («La Rosons»), 295 («Primavera») i 254 («Lo tren de las flors»); 2. l'Englantina també a Anicet de Pagès de Puig, un únic accessit a Lluís B. Nadal i dues mencions honorífiques al número 236 («Lo drap del gremi») i 209 («Lo darrer remença»); 3. la Viola d'or i argent a Joan Maragall, el primer accessit per Louis Bard i el segon, per Manel Rocamora, i les mencions a «Adam» (núm. 172), «La llegenda de la Reyna» (núm. 144), «La Samaritana» (núm. 315) i «L'Himne gegant» (núm. 126). Per als extraordinaris, entre aquests un a Pompeu Fabra, vegeu *Verdaguer i els Jocs Florals de Barcelona*, ps. 65-69.

el paper excepte a les actes manuscrites: a la Flor natural en rep una el número 295 titulat «Primavera» amb el lema «Oh primavera gioventú dell'anno...Dante». Al fons de l'AHCB, s'hi custodia un poema, autògraf de Verdaguer, que porta com a títol *Primavera* —encara que aquest estigui escrit per una altra mà. Entre els esborranys que acompanyen el manuscrit, hi ha, de mà de Verdaguer, el lema «Oh primavera gioventú dell'anno / gioventú primavera de la vita». Estem parlant d'un poema que és una versió posterior i més acabada respecte de la composició que Ricard Torrents va exhumar del fons de la Biblioteca de Catalunya el 1995: *La Pomerola*.⁴²

Partint de la idea que Verdaguer només va rebre una menció per aquest poema i que no va ser premiat, hi ha alguns testimonis a favor i en contra de la participació del poeta als Jocs.

En primer lloc, Ramon Turró el 1903 comentà la participació infructuosa de Verdaguer al certamen els anys 1895, 1896 i 1897.⁴³ Turró transcriví i publicà el carteiig entre Verdaguer i Justí Pepratx en què s'intueix clarament la participació del poeta als Jocs de 1896. Pepratx a l'inici de 1895 animava Verdaguer a participar-hi, i a finals de 1895 li assegurava el suport de tots els felibres atesa la situació conflictiva que estava vivint el poeta; a l'inici de 1896 li escrivia les gestions que havia fet perquè els catalanistes reaccionessin a favor seu i el dia abans de la celebració del certamen jocfloralesc (2 de maig de 1896) contestava una carta de Verdaguer amb satisfacció: «Vejam si hauré també endevinat quin será lo guanyador de la Flor natural y quina la

42. Ricard TORRENTS, «Jacint Verdaguer: *La Pomerola*. Edició i estudi», dins *Verdaguer. Estudis i aproximacions*, Vic: Eumo Editorial, 1995, ps. 371- 450.

43. «El año 1895 envió versos al Consistorio de los Juegos Florales; envió el 96 y también el 97. Eligiría de entre lo suyo lo mejor de lo mejor. Ni merecieron premio saliente ni siquiera mención: pasaron completamente desapercibidos de aquellos Jurados eximios y al cesto con ellos.» *Verdaguer vindicado por un catalán* (Ramon Turró), amb pròleg d'Eduard Marquina (Barcelona: Librería Española, 1903). Vegeu esp. el cap. V, «Los amigos de Verdaguer» (Conducta de los *felibres* provenzales con Mosén Cinto. Juicios que les merecían los catalanistas de Barcelona. Cartas de Pépratx. Los Juegos Florales y Verdaguer. Paralelo entre la conducta de los *felibres* y los literatos catalanistas), ps. 53-62.

poesía florejada. Me sembla que tinch son títul al cap de la ploma».⁴⁴ Però, l'11 de maig Pepratx no entenia perquè Oller i els companys de consistori havien rebutjat el poema que Verdaguer hi havia presentat i proposava al seu autor de traduir-lo si li feia arribar a Perpinyà. Ramon Turró no va saber quin poema hi envià Verdaguer i malauradament Justí Pepratx no en mencionà el títol a les seves cartes.

En segon lloc, en una sèrie d'articles, Josep Pijoan —que entre 1902 i 1903 va encarregar-se amb Eduard Marquina de la tasca d'ordenació dels manuscrits verdaguerians que havien quedat en poder dels marmessors Ramon Turró i Joan Moles—, explicà què van veure i classificar: en un d'aquests escrits va descriure i copiar fragments del poema *Primavera*. El 1906, Pijoan aportà un altre testimoni respecte de la participació de Verdaguer a uns Jocs Florals, sense concretar l'any ni el títol del poema, però hi anotà el de *Primavera*. Deixà clar que es tractava de la mateixa composició perquè en copià dos fragments i en resumí breument el contingut.⁴⁵

Otra obra mucho menos importante, pero está completamente resuelta y copiada varias veces, es el poema lírico titulado el *Trovador* ó la *Primavera*, como se le llama también en algunas copias.

Mosén Cinto, según oímos contar a sus íntimos y familiares, escribió este poema destinándolo a unos juegos florales, en la época de su mayor agitación interior y cuando más sufría de externos rencores y disputas. Parece que mosén Cinto, tenía aquel año particular empeño en ganar de nuevo el premio de los juegos florales, para contribuir así á demostrar públicamente que no era loco, como algunos médicos decían. A este fin escribió su poema *La Primavera*, medido y meditado con todos los perfiles de la poesía floralésca.

44. Carta de Justí Pepratx dins *Verdaguer vindicado*, p. 60, i *Epistolari de Jacint Verdaguer*, IX, ps. 240-241. Els curadors de l'*Epistolari* donen com a procedència de les cartes de Pepratx d'aquest període (núm. 1166, 1185, 1209, 1215 i 1219) el llibre de Turró (vol. IX, 1894-1896, i vol. X, 1896-1899).

45. Josep PIJOAN, «Las obras inéditas de Mosén Jacinto Verdaguer», *La Lectura* (març 1906), ps. 261-271. Vegeu tots els articles de Pijoan sobre el llegat de Verdaguer, recollits per Anna M. BLASCO, «Josep Pijoan i Jacint Verdaguer», *Anuari Verdaguer 1993-1994*, ps. 295-323 (esp. 310-311).

Finalment, Lluís Carles Viada i Lluch, en un treball que no veié la llum,⁴⁶ desmentí sistemàticament tots els punts que Ramon Turró havia tocat. Sembla que el seu únic interès era demostrar que era fals que els Jocs i les institucions exercissin una persecució i una mena de boicot envers Verdaguer.⁴⁷

Per tot això, i malgrat tot, és evident que Verdaguer es va tornar a presentar puntualment als Jocs Florals durant el conflicte, l'any 1896. Amb el llarg poema «autobiogràfic» —en el qual defensa la poesia i el poeta— devia tenir interès a ser altra volta reconegut i, alhora, devia voler demostrar que encara era escriptor i tenia les facultats mentals en perfecte estat —en el marc de la crisi fou una de les crítiques que més l'afectà.

Señalada con el numero 99 hay en la lista de composiciones presentadas una que tiene por título *Devant de Jesus en creu*. Esta composicion me huele á Verdaguer, ó es de uno de sus imitadores. Si es del autor de *La Atlántida* resultará cierto aquello que dijisteis vos y Oller de que podría haber el propósito de escribirle en los Juegos como prueba de que esta en su sano juicio.

Ahora bien: si todo esto se realiza, y la poesia de Verdaguer resulta de primer orden, lo sentiré, pero me quedaré tan conforme: mas si, saltando por todo (cosa que no creo haga Oller) se postergasen poesias de mayor merito y se estableciesen aquellas corrientes efectistas de que me hablasteis, entonces yo os prometo que la presentacion de Verdaguer en los Juegos sería de un efecto contraproducente: ya que no lo podría evitar, yo protestaria energicamente del atropello, no en los Juegos cuyo fallo respetaría por persidirlos nuestro amigo Oller, sino en la prensa delante de toda España que cree que todavia Verdaguer es el gran poeta de *La Atlántida*.

És un fragment d'una carta d'Anicet de Pagès de Puig dirigida a Francesc Matheu del 30 de març de 1896: sembla entreveure-s'hi una certa desmitificació de Verdaguer. Per distingir-se de Matheu, Pagès de

46. Entre 1934 i 1938, Lluís Carles Viada i Lluch redactà l'estudi *Jacint Verdaguer als Jocs Florals de Barcelona*, que restà inèdit al ms. 1532-I (vol. 2) de la Biblioteca de Catalunya, ps. 1-96; esp. p. 16 i s.

47. Vegeu també l'afer de Viada i Lluch als Jocs Florals de 1903.

Puig li diu a la mateixa carta: «Vos sois muy devoto de Verdaguer; pero yo le admiro tanto ó mas que vos: solo que yo le admiro en aquello en que es digno de admiracion: vos le quereis mas que lo admirais». Pagès de Puig està en contra d'una possible exhibició de Verdaguer als Jocs Florals, els rumors de la qual havia sentit dir als seus amics de Barcelona, Narcís Oller o Matheu. A ell li preocupava que els amics de Verdaguer poguessin exhibir-lo en el certamen públic fent-lo passar per sobre d'altres escriptors com ell. Veure que corria la veu que Verdaguer es volia presentar (o el volien presentar) als Jocs Florals de 1896, amb un especial interès per guanyar algun premi i poder demostrar així que tenia intactes les facultats mentals, és el més important a les moltes cartes que Pagès de Puig va trametre al llarg dels primers mesos de 1896 i abans dels Jocs a dos personatges vinculadíssims al certamen (Oller i Matheu) —unes cartes molt interessades perquè tenen per objectiu marcar els dos amics per tal d'assenyalar-los què han de premiar de la seva obra.⁴⁸

Podríem veure en tot aquest afer de 1896 un cert grau de desmitificació per part de l'entitat dels Jocs, potser deguda a les circumstàncies, moltes vegades més fortes que les persones? Encara que algú potser pensés el contrari, hi havia un sector catalanista que, per una banda, no acceptà la reacció del poeta durant la crisi i el considerà víctima de males influències, com ara la de la família Duran, i que, per l'altra, no es manifestà en públic sobre el cas Verdaguer.⁴⁹

PERÍODE DE REMITIFICACIÓ

A cavall entre el final de la vida i després de la mort de Verdaguer tingueren lloc els Jocs Florals de 1902. Sabem que hi hagué, almenys,

48. Vegeu totes les cartes motivades pels Jocs de 1896 entre Pagès de Puig, Oller i Matheu al meu treball: «Cartes d'Anicet de Pagès de Puig a Narcís Oller i a Francesc Matheu: el cas dels Jocs Florals de Barcelona de 1896», *Anuari Verdaguer 1997-2001*, Vic: Eumo Editorial, 2002, ps. 277-327.

49. La posició d'Oller, explicada anys més tard a les seves *Memòries literàries*, pot servir d'exemple. Vegeu, en aquest sentit, Maria DASCA, «La follia del poeta», *Anuari Verdaguer. Revista d'estudis literaris del segle XIX*, núm. 16 (2008), ps. 21-62, esp. ps. 47-51.

la iniciativa de fer presidir aquest certamen a Verdaguer, a partir d'una proposta dels sectors catalanistes, amb motiu del vint-i-cinquè aniversari de *L'Atlàntida*,⁵⁰ però el poeta va caure malalt a finals de març de 1902, i el portaren a Villa Joana de Vallvidrera, per intentar que es recuperés, a mitjan de maig. El poeta traspassà el dia 10 de juny.

Els Jocs Florals, que s'havien de celebrar diumenge dia 4 de maig de 1902 a la sala de la Llotja de Mar, van ser prohibits «per ordre governativa». Fou per això que es buscà una alternativa i es trobà. El bisbe de Perpinyà, Juli Carsalade du Pont, el 16 d'octubre, havia enviat una carta pastoral en la qual es feia saber la compra del monestir de Sant Martí del Canigó, es demanava almoïna per restaurar-lo i es convidava a la festa del recobriment del dia de sant Martí, que quedava concretada en una crida als catalans de l'altra banda dels Pirineus per tal que poguessin col·laborar en l'esmentat projecte. Per això, es reuniren alguns membres dels mantenidors⁵¹ amb el bisbe de Perpinyà i decidiren que el dia 11 de novembre de 1902 se celebrarien els Jocs Florals a l'antic presbiteri de l'església de Sant Martí del Canigó.⁵²

Al volum imprès dels Jocs de 1902, per acord del consistori, s'hi publicaren els discursos tal com havien estat preparats per a la festa del maig, malgrat que es llegissin al Canigó. La memòria del secretari, Víctor Brosa, acabava d'una manera prou especial, tot recordant l'efemèride dels vint-i-cinc anys de *L'Atlàntida* i el poeta —que en la celebració del 4 de maig encara vivia— i tot resumint el pas de Verdaguer pels Jocs Florals de Barcelona:⁵³

50. *Juventut*, 70 (13-6-1901), p. 412.

51. Francesc Matheu, com a president; Josep M. Roca; Guillem A. Tell i Lafont; Marià Vayreda; Modest Urgell; Salvador Vilaregut i Víctor Brosa i Sangerman, com a secretari.

52. Vegeu la crida del bisbe Carsalade, «Als catalans de l'altra vessant de Pirineu», dins *Jochs Florals de Barcelona. Any XLIV de llur restauració*, Barcelona: Estampa de La Renaixensa, 1902, ps. 29-30. La crida episcopal acabava amb uns versos de Verdaguer per assenyalar la germanor entre els catalans d'una i altra banda del Pirineu: «De Fransa ò bé d'Espanya / uns y altres sem germans / no'l trenca la montanya / l'amor dels catalans.»

53. Víctor Brosa, «Memoria del Secretari», p. 47.

lo Consistori dels Jochs Florals se complau en recordarvos que avuy diada de festa pera las lletras catalanas, fou cridat entre entusiastas aplaudiments lo nom de Mossen Jacinto Verdaguer, pera entregarli la recompensa guanyada ab son celebrat poema *La Atlántida*, que havía de ferli universal renom.

Com ressò d'aquella veu escampada desde allavoras, encara's parla de dit poema celebrantlo com la obra capdal de nostre renaxement literari. No es pas que no's conegués ja ventatjosament lo nom de Mossen Jacinto Verdaguer: prou se l'havía admirat, y en aquest mateix lloch, ja algun temps abans, per sas poesías *La Nit de Sanch*, *Manso y sant Francesch s'hi moría*; prou se l'aplaudí després aquí mateix per *La Barretina* y la *Oda á Barcelona*, y encara ha sigut admirat també, y pe'l món enter, per aquestas y altra obras, fillas de sa privilegiada ploma; però sobre tot *La Atlántida* ha sigut considerada per tothom com la fita monumental entre las demés que senyalan lo curs de sa tasca literaria, essent també especialment celebrat son *Canigó*, la hermosa llegenda pirenyca.

Deu vulga per molts y molts anys conservar sa vida y sa altíssima inspiració.

Arran de la mort de Verdaguer el 10 de juny de 1902, el bisbe de Perpinyà havia enviat una carta al setmanari *Catalunya Artística*,⁵⁴ en la qual parlava d'una trobada del poeta i ell l'any 1901 i vinculava Verdaguer amb el projecte de restauració de Sant Martí del Canigó: n'era un impulsor i n'havia de ser el poeta. Verdaguer ja havia mencionat la reconstrucció del Canigó a mans del bisbe de Perpinyà a les notes de «Los dos campanars» de 1901, però el desig de veure Sant Martí restaurat no va poder ser. Per tot això, s'unien una sèrie de circumstàncies: la restauració del monestir amb el projecte conjunt del bisbe i de Verdaguer, la mort del poeta que havia cantat les seves ruïnes i, simbòlicament, aquell 1902, la festa dels Jocs Florals celebrats en aquell lloc. Així no fa gens estrany que, a més, en els parlaments propis de la festa de l'11 de novembre a Sant Martí hi trobem frases elogioses referides a la figura de Verdaguer. Josep M. Roca en va parlar

54. «Una carta del senyor Bisbe de Perpinyà», *Catalunya Artística*, núm. 105 (19 de juny de 1902), ps. 385-386.

en el sentit que els Jocs Florals representaven Verdaguer i Verdaguer era l'il·lustre fill dels Jocs:⁵⁵

Al vindre lo Consistori á Sant Martí, assumeix la representació d'un ilustre fill de l'Institució dels Jochs Florals que poch temps ha fou arrebbassat del món dels vius, omplenant de dol las lletras catalanas. Y al portar aquesta representació, tenim la convicció ferma que Mossen Jacinto Verdaguer, l'immortal poeta, lo genial cantayre del Canigó, desde l'altre món ens ne sentirá grat.

Pobre Mossen Cinto! Ell s'immortalisá immortalisant ensemps lo nom d'aquestas montanyas regaladas, quinas clapissas conexía pam á pam y quina gleba havia calcigat tantas vegadas... Còm fruhiria avuy á pleret veyent celebrar la Gaya Festa sota aquestas naus románicas que bo y mitx enrunadas per la má de l'home y l'obra destructora dels sigles, encara ens recordan tot un passat de grandesas y ens fan esperar la justa possessió de l'heretat dels nostres pares! Còm li espurnejarían los ulls de joya al contemplar en lo lloch d'honor presidint la festa ab tota sa sobirana magestat, l'hermós escut de las quatre barras, sol, sens competidor foraster que pretengui debades disputarli la Senyoria en terras de Catalunya!... Pobre Mossen Cinto! Deu li do gloria.

Podem dir que comença aquí una altra etapa de mitificació, la de després de la mort, de la qual destacarem dues fites dins dels Jocs Florals de Barcelona: 1903 i 1925, dos anys ben estranys i especials a causa dels esdeveniments que hi tingueren lloc.

1903

Al volum imprès dels Jocs Florals de Barcelona de 1903, hi trobem el poema titulat *Lo Parc. Exposició Universal de 1888* i el lema «Barcelona venjada», amb el premi de l'Englantina.⁵⁶ Aquesta composició

55. *Jochs Florals del Canigó. Recort dels Jocs Florals de Barcelona de 1902, suspesos per l'autoritat militar lo dia 4 de maig y celebrats lo 11 de novembre á Sant Martí de Canigó*, Barcelona: Estampa de La Renaixensa, 1903, ps. 38, 39.

56. *Jochs Florals de Barcelona. Any XLV de llur restauració*, Barcelona: Estampa de La Renaixensa, 1903, ps. 125-129. El consistori d'aquell 1903: Josep Franquesa i Gomis, com a president; Joan Maragall; Martí Genís i Aguilar; Frederic Rahola; Pere Vidal i Víctor Brosa i Sangerman, com a vocals; i, com a secretari, Antoni Bori i Fontestà.

de Verdaguer formava part del conjunt de textos inèdits que havien d'anar dins el llibre projectat, *Barcelona*, que el poeta havia entregat a Lluís C. Viada i Lluch perquè l'edités. Sembla, pel que explicà Viada vers 1934, que, uns mesos després de la mort de Verdaguer, va decidir copiar aquell poema i trametre'l als Jocs Florals de l'any 1903, amb l'únic desig de provar que mai l'entitat dels Jocs Florals de Barcelona s'havia mostrat passiva davant Verdaguer i la seva obra:

Lo Parch, poesia pòstuma de Verdaguer, havia sigut guardonada amb l'Englantina d'or. [...] Mes ¿que'n treia la germana de Verdaguer de la Englantina d'Or que li corresponia? Afortunadament lo Consistori es mostrá benevol a les meves gestions, y pochs dies després Francisca Verdaguer y Santaló rebia, ¡figureu-vos amb quina satisfacció!, l'import en metalich de la dita joia.⁵⁷

Aquest era l'últim premi que assolía en els Jochs Florals l'autor de *L'Atlántida*, [dues línies en blanc] ¿Se vol mes clara mostra de que no existí en lo si de la catalana Institució la *passivitat incalificable* de que se l'havia acusada?

Provocà sorpresa i complaença del president i del públic veure premiat Verdaguer. Però per a l'inici de mitificació de Verdaguer és encara més important el que es diu i es llegeix dins la festa del 3 de maig de 1903 a Llotja: es llegí el poema «Ales» de Verdaguer —darrer del llibre pòstum *Al Cel* que havia aparegut l'abril i el maig a *Pèl & Ploma*—, segons el costum de llegir composicions dels mestres en gai saber morts durant l'anyada. Va ser inclòs, també, al volum dels Jocs Florals d'aquell any.⁵⁸

No només per haver llegit aquest poema, sinó també gràcies als parlaments que s'hi pronunciaren, aquella celebració del certamen li-

57. Les actes manuscrites de les sessions del consistori i del cos d'adjunts —concretament l'«Estat de comptes del exercici de 1903», que va ser aprovat a la reunió general ordinària del 17 d'octubre de 1903— confirmen que el premi en metàl·lic, equivalent a l'Englantina, correspongué a la germana del poeta, tal com havia dit Viada: en la columna de sortides hi ha l'anotació «A Franca Verdaguer, (per la Englantina) 200 [pessetes]».

58. *Jochs Florals de Barcelona. Any XLV de llur restauració*, ps. 237-239.

terari es convertí en un homenatge pòstum al poeta.⁵⁹ Els parlaments —per més que facin servir la retòrica pròpia de l'època— tenen l'interès de ser estacions d'un procés de «mitificació», ben proper a la mort de Verdaguer, en el marc dels Jocs Florals de Barcelona. És important, per això, una part de la memòria del secretari Antoni Bori i Fontestà: fixem-nos en l'adjectiu *geni* aplicat al poeta i en la valoració i el repàs de tota una trajectòria poètica:⁶⁰

Se la té ben afanyada [l'admiració de Catalunya] aquell humil sacerdot que, per anys endarrera, pujava aquestos grahons ab la barretina á la má, desbrigrant aquell front per ahon s'hi regiravan els cataclismes y terratrèmols de tota una Atlántida; cataclismes y terratrèmols que no eren pas destructors ni pahorosos, sinó que sotraquejavan, enfortintla, una literatura allavores naxenta y avuy ja de tothom prou ovirada y prou coneguda. Y aquella concepció, *L'Atlántida*, 'ns revelava quelcom més que una literatura; aquell geni del poema, que allisona á Colom, era un símbol: era'l geni de Mossen Jacinto Verdaguer que'ns allissonava á nosaltres. Per ell, donchs, per Mossen Cinto, ha d'assenyalar aquest Consistori un lloch preeminent ja que fou Mestre y gran Mestre en tot: en la prosa com en la poesia mística, en la poesia patriòtica com en la popular, ahon sabia tan be escarnar les nostres tradicions com lo tirat de la gent montanyesa. Y sos llibres la *Atlántida*, *l'Sant Francesch*, *Patria* y'ls *Idilis*, excelsa y grandiosament coronats per la llegenda del *Canigó*, l'obra millor del poeta, senyalarán sempre'l pas d'un geni vigatá, per tota una tirallonga de sabis y de prohoms que honoraren la patria. Tot quan se digués en lloansa de Mossen Jacinto Verdaguer sería poch; y donchs lo Deu de les justicies ja'l té en sa balansa, Ell li dongui la gloria eterna com se n'endugué ben ferma y ben sancera la de tot Catalunya.

Del discurs del president, Josep Franquesa i Gomis, cal destacar-ne el fet d'assenyalar els Jocs Florals com a lloc de naixença i consagració de Verdaguer, i també el repàs de la trajectòria literària del poeta, des-

59. També es féu referència als altres poetes morts durant l'any 1902 i primers mesos de 1903: Anicet de Pagès de Puig, Terenci Thos i Codina, Marià Vayreda i Jeroni Rosselló.

60. ANTONI BORI I FONTESTÀ, «Memoria del Secretari», dins *Jochs Florals de Barcelona. Any XLV de llur restauració*, Barcelona: Estampa de La Renaixensa, 1903, p. 82.

tacant-ne els grans poemes com a mostres del valor de l'escriptor i de la seva representativitat dins la literatura catalana; així com el record de la festa de 1902, que veu com a inspirada pel mateix Verdaguer, i del qual extreu la relació de tres factors —la restauració del monestir, els Jocs Florals i el poeta.⁶¹

Y veusaquí per quina relació de fets extraordinaria la festa de la restauració del monastir canigonench de Sant Martí, imatge de la que espera Catalunya, anirá d'aquí endavant enlassada ab lo recort dels nostres Jochs Florals; y per quin estrany lligament de causes nostre gran poeta Verdaguer complí son desitg de pendre part en la darrera festa, ja que, fins mort y tot, sortí á abrigarla ab la seva ombra, com si desde'l cel encara estés vetllant per la gloria de lo que més havia estimat en aquesta vida.

Resseguint les actes manuscrites de les reunions de 1902 i de 1903, ens adonarem de dos projectes que van néixer dels Jocs Florals de Barcelona i que s'haurien d'historiar perquè els veiem dins d'aquest procés de «remitificació» de Verdaguer. En primer lloc, sorgí del consistori de 1902 (amb Francesc Matheu al capdavant) la idea del monument al poeta. Sabem que va fer-se des de la institució una comunicació (setembre de 1902) convidant totes les entitats de Barcelona a formar part de la Comissió per a la creació d'un monument «pera honrar la memoria del eximi poeta Mn. Jacinto Verdaguer», que es formà a l'octubre, i que al novembre s'hi adherien més entitats. A l'inici de 1903 sembla que en va prendre les regnes la Diputació de Barcelona.⁶² En segon lloc, per iniciativa particular primer i, després, de tot el consistori, sorgí la idea de realitzar un tapís commemoratiu i honorífic dedicat a Verdaguer —que no sabem si s'acabà de portar a terme. En la reunió del 17 d'octubre de 1903, Francesc Flos i Calcat proposà de

61. Josep FRANQUESA I GOMIS, «Discurs del President del Consistori», dins: *Jochs Florals de Barcelona. Any XLV de llur restauració*, p. 44.

62. Per a tot l'afer sobre el monument a Verdaguer, vegeu Ricard VINYES, «La metàfora de bronze. El procés de monumentalització a J. Verdaguer (1902-1924)», *Espanya Contemporània*, any VI, 11 (Istituto di Studi Storici Gaetano Salvemini, Torí, 1997), ps. 65-86; reimpr. a *L'Avenç*, 270 (juny 2002).

fer «un tapís decoratiu, com lo que posseheix la institució dedicat al Mestre en Gay Saber, Sr. Pons y Gallarza, dedicat á Mossen Verdaguer, seguint ab aixó'l propòsit d'honar los Mestres en Gay Saber difunts, que motivá'l que's fés lo primer tapís aludit»; posteriorment, només sabem que es feren diverses gestions i es demanà el pressupost de l'obra a Enric Monserdà i a Josep Puig i Cadafalch.

Ens hem referit, doncs, a dues iniciatives que, malgrat que es degueren escapar de les mans de la institució, havien sorgit del seu si en honor de Verdaguer. No és un inici d'un procés de mitificació això? També ho deuen ser, si no són una conseqüència del grau de popularització del personatge, els poemes que, dedicats a Verdaguer, concursen als Jocs de 1903.⁶³ En aquestes composicions trobem expressions com «el sant nom de'n *Verdaguer*» o «gran Poeta»; la vinculació especial de l'homenatjat amb el lema dels Jocs Florals «Fe, Pàtria, Amor» i la identificació clara amb Homer; la idea que «Mossén Cinto» no és igual a «Verdaguer»: un és l'home que mor, l'altre el poeta que queda; les dues essències de Verdaguer —que esdevindran com les dues cares «oposades» d'ell mateix—, el sacerdot i el poeta o «geni»; també, finalment, la valoració del paper de Verdaguer com a restaurador de la llengua catalana i la menció de les seves grans obres representatives —*Canigó* i *L'Atlàntida*— al costat, igualment, de les seves peces i obres breus.

Encara, i per destacar el més significatiu, el 1903 participà als Jocs el poema «Missa de ruinas», amb el lema verdaguerià de *Canigó* «Somrigué la montanya engallardida - com si estrenás son verdejant mantell». És molt més interessant que d'altres perquè, d'una banda, el poeta anònim hi recull la trobada a Sant Martí del Canigó per als Jocs Florals de 1902 i per a la celebració del començament de la restauració

63. 1. *L'enterro del Poeta*, amb el lema «Valgans Deu!», poema de circumstàncies que relata l'enterrament però que deixa constància del paper de Verdaguer per a Catalunya i Barcelona; 2. *Elegía*, amb el lema «Y allá en los siglos / del geni mort res servará'l sepulcre. Angel Guimerà», que expressa el dol de Catalunya i la pàtria per a la pèrdua de Verdaguer; 3. *Á la memoria de Mossen Jacinto Verdaguer*, que porta com a lema «Homenatge» i que repassa, parcialment i amb un estil ben especial, la vida i obra del poeta. Vegeu aquests poemes i la composició que comentem a continuació a l'apèndix III del meu llibre *Verdaguer i els Jocs Florals de Barcelona*, ps. 181-197.

del monestir —amb un bell retrat poètic de la festa que s’hi celebrà, a partir, sens dubte, d’un testimoni present a l’acte— i perquè, de l’altra, és l’homenatge a Verdaguer i a la seva obra. L’autor recupera, no tan sols al lema sinó també al llarg de la composició —tot especificant-ho en nota—, el poema èpic *Canigó* i fa parlar, com a «Los dos campanars» verdaguerià, el cloquer de Sant Martí del Canigó: en resulta un cant d’esperança per un esdevenidor, la base del qual és l’obra i l’ideari de Verdaguer.

1925

Per a 1925, en plena dictadura de Primo de Rivera, s’organitzà un «Homenatge als Jochs Florals de Barcelona» en l’any LXVII de la seva restauració, sense cartell ni festa. El 10 de febrer de 1925, Jaume Collell, com a degà dels mestres en gai saber, adreçava la següent convocatòria als disset mestres en gai saber vius:⁶⁴

Me plau comunicarvos ab les presents lo projecte que hi hà de fer un homenatge a la nostra Institució dels Jochs Florals, publicant en un volum les nou composicions triades dels Mestres en Gay Saber difunts, ò sia tres Flors naturals, tres Englantines y tres Violes, tria ò selecció qu’esperem faràn volenterosament los Mestres en Gay Saber avuy vivents, donant son vot per quiscun dels premis en l’adjunt Bolletí. Una vegada complerta la comanda, servíuvos remetre’l Bolletí ab la signatura a l’adreça de la Il·lustració Catalana - carrer de Mallorca, 287, Barcelona.

Els adjuntaven un llistat dels noms dels mestres morts i les composicions guanyadores de premis ordinaris. D’entre ells, Verdaguer hi apareixia amb els quatre premis ordinaris obtinguts, dues Englantines i dues Violes.⁶⁵ A la memòria, es detalla ben clarament els resultats de les votacions: Verdaguer fou el segon nom més votat darrere d’Àngel

64. Vegeu *Homenatge als Jochs Florals de Barcelona. Any LXVII de llur restauració*, Barcelona: Estampa La Renaxensa, 1925, p. 11.

65. A l’Englantina, el 1880 amb «La barretina» i el 1903 amb «Lo Parc»; a la Viola, el 1873 amb «Plor de la tórtora» i el 1874 amb «Sant Francesc s’hi moria». Vegeu la llista completa de noms i poemes a la referència de la nota anterior, ps. 12, 13.

Guimerà. El volum publicat d'aquell any, a més d'editar les nou composicions triades pels mestres vius, conté, com tots, un discurs —del qual s'encarregà el mateix Jaume Collell—, una memòria del secretari —Josep Franquesa i Gomis (el mestre que segueix Collell en antiguitat)— i un discurs de gràcies —de Francesc Matheu, que s'havia convertit, en mots de Collell, en «el numen titular dels Jocs Florals».

El volum de 1925, a més de l'homenatge a Marià Aguiló amb motiu dels cent anys de la seva naixença —que recorda Collell—, fou també l'homenatge a Àngel Guimerà, mort l'any anterior, al qual Franquesa i Gomis dedica l'última part de la memòria. En un moment de l'escrit, i ben significativament en un homenatge als Jocs, compara Guimerà i Verdaguer en una imatge plena de sentiment i amb una idea que ha perdurat: Verdaguer i Guimerà, les dues figures clau de la Renaixença catalana, les dues figures mitificades que permeten d'emmirallar-s'hi i de prendre-les com a model:

En la iglesia axecada pel renaxement de Catalunya, la figura d'En Guimerà, com la de Mossèn Verdaguer, han de serhi honrades fins a cobrir ab ses imatges les mellors capelles, les de més aprop del altar major, y a ses obres hem d'encomanarnos en los moments de lassitut ò de descoratjament.

A MODE DE CONCLUSIONS

Jacint Verdaguer es considerà «fill dels Jocs Florals» i els valorà com a «veritable *Desperta ferro!* de Catalunya». ⁶⁶ Ell se serví de la institució els anys 60, 70 i 80, i puntualment el 1896, com a plataforma de reconeixement i com a impuls de la seva carrera poètica. El certamen, per la seva part, utilitzà el poeta com a reclam tant en l'ús de la seva aparició en els Jocs de 1865 com en la utilització del seu nom a

66. Hem reproduït més amunt la carta de 1880, adreçada a Joaquim Rubió i Ors, en què apareix la primera frase. La segona és treteta del «Record necrològic de l'Excm. Sr. D. Joaquim Rubió i Ors, llegit en la solemne sessió inaugural celebrada per la Real Academia de Buenas Letras lo dia 12 de gener de 1902», dins *Prosa (Totes les obres, 1)*, a cura de Joaquim Molas i Isidor Cònsul, Barcelona: Proa, 2003, ps. 468-480.

partir de 1877, com a mantenidor president i com a poeta. Ens ha interessat de remarcar, d'acord amb el títol del treball, aquesta mena de retroalimentació —així l'anomenàvem a l'inici— que va de Verdaguer als Jocs i dels Jocs a Verdaguer.

Verdaguer fou la figura que responia al model de poeta que es buscava, un poeta que donés consistència al procés de Renaixença iniciat. La unió de la fe i la pàtria, i la renovació de la poesia patriotico-civil s'anaren gestant i consolidant, a través de la poesia verdagueriana guanyadora al certamen, i el poeta i la seva obra es convertiren en un símbol i un referent. Verdaguer, a més, contribuí amb la seva producció —recordem «Los poetas a la Verge de Montserrat» o «La reina dels Jocs Florals»— a una certa mitificació de la institució que l'acollí i en la qual «presentà l'obra de la seva vida».

Verdaguer, després de l'èxit de 1877 amb *L'Atlàntida*, buscà el mestratge, l'obtingué el 1880 i el reblà amb l'èxit rotund de 1883 amb l'oda «A Barcelona». Dins els Jocs Florals de Barcelona, en aquesta data, el poeta havia aconseguit el reconeixement màxim. Els anys 80, doncs, representen en la trajectòria jocfloralesca la consecució del triomf absolut. A partir d'aquí, potser no calia obtenir cap més fita. Tot i que, vistes les contrarietats de la seva vida, el poeta va voler que el 1896 els Jocs juguessin el mateix paper que havien fet trenta anys abans: ell i els amics de l'època creien que el certamen podia aconseguir aquest re-reconeixement. Finalment, la mort el 1902 desencadenà un altre període de remitificació per part dels responsables dels Jocs Florals i per part dels que s'emmirallaven en la figura i l'obra verdagueriana, els mateixos poetes participants al certamen.

Hi ha qui creu que la institució dels Jocs Florals ja té sentit pel fet que hi hagi nascut i crescut una figura com Jacint Verdaguer.